

**Marius Oanță (coordonator), Studii de Istorie Ecclesiastică,
Craiova, Editura Sitech, 2018, 320 p.**

În a doua jumătate a anului curent, 2018, a apărut la Ed. Sitech din Craiova volumul intitulat *Studii de Istorie Ecclesiastică* coordonat de doctorandul Institutului de Istorie George Barițiu, filiala Academiei Române, din Cluj-Napoca, Marius Oanță. Gândit pe principiile rigorii științifice, dar în același timp și în spirit ecumenic, din punct de vedere confesional, volumul vine să cinstească memoria unui suflet nobil, regretatul Mircea Maximilian Tivadar (1958–2018), mult prea devreme plecat dintre noi, care a promovat neobosit, ani de-a rândul, istoria, tradițiile, cultura și credința creștină armeano-catolică a conașionalilor săi din Transilvania.

Structurat pe trei secțiuni: (I.) *Oameni și credințe între Evul mediu și zorii Modernității*, (II.) *Diversitate și modernitate confesională* și (III.) *Biserica sub regimurile totalitare*, volumul reunește teme din istoria unei mari părți – am putea spune majorității confesiunilor (cu excepția, din păcate, a celei majoritare) și chiar a unor minorități naționale din România, reușind chiar să plaseze în contextul cultural central și est european și un studiu, privind martirii din vremea comunismului în învecinata Bulgarie, respectiv o semnalizare a unui eveniment din fascinantul univers al armenității venețiene, respectiv al monahismului mechtarist de pe insula San Lazzaro. Amintind acestea, trebuie precizat, că în finalul celei de-a treia secțiuni, stau așezate semnalizări de evenimente precum simpozioane, expoziții, jubilee istorico-eceziastice, dar și recenzii ale unor lucrări apărute de curând, circumscris tematicii volumului.

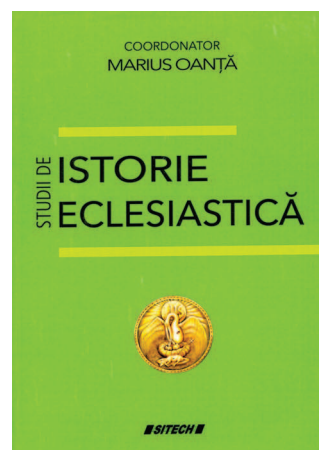
Ineditul volumului este dat de mai multe elemente: în primul rând inițiativa, care este una, am putea spune privată, neafiliată vre-unei organizații, vre-unui institut anume sau vre-unui grup. Ea se naște din necesitatea dezvoltării domeniului istoriei și istoriografiei eceziastice, care a luat un considerabil avânt în țară, dar care totuși încă nu dispune de volume de această natură: fondate pe baze științifice, interdisciplinare, dar și ecumenice. Un alt aspect inedit al volumului îl constituie prezența între copertile sale a studiilor unor pasionați

ai istoriei, foarte bine documentați, dar care nepublicând până acum într-un astfel de context, decât eventual în mici publicații de popularizare, devin debutanți prin studii cu adevărat valoroase.

În secțiunea *Oameni și credințe între Evul mediu și zorii Modernității* constatăm reunirea într-o armonioasă succesiune cronologică a istoriei și chiar a credințelor unor naționalități istorice ale României, pornind de la bulgarii, cândva pauliceni, și strămutându-ne spre zona Banatului și apoi a Transilvaniei și Partium-ului, unde întâlnim realități instituțional-confesionale catolice medievale, dar și moderne, disputa dintre Reforma protestantă și Reforma interioară catolică, numită uneori și Contrareformă, episcopi ortodocși de origine sârbă ai meleagurilor bănățene de dinaintea separației ierarhice, dar mai cu seamă, de o formație academică deosebită.

Deja consacratul cercetător Ilie-Cătălin Grigore, aduce în prim plan, în cadrul studiului său, o sectă de pavlichieni, aflată la fruntariile Imperiului Otoman și o analizează în studiul său intitulat, *Controversele și concordanțele* în sursele grecești și armenice cu privire la erezia pauliciană. Epopeea acestor oameni este una fascinantă, ei fiind converțiți la credința catolică și devenind parte a Bisericii Romane, de rit latin, prin munca de apostolat a misionarilor catolici din Peninsula Balcanică.

Maria Roșu, documentată și pasionată cercetătoare a realităților medievale bănățene, arădene și transilvane debutează, la propriu, între paginile acestui volum cu un material referitor la *Prepozitura Aradului în secolele XII-XIII*, bazat, fundamentat cu precădere, pe reinterpretarea surselor existente, autoarea surprinzând perioada de decădere a acestei renumite instituții eceziastice.

Rămânând în sfera instituțional-eceziastică, respectiv monastică, romano-catolică, ne este propus spre lecturare studiul părintelui Reinholdt Lovasz, mulți ani paroh în Caransebeș, el prezentându-ne în cadrul materialului său *Conventul franciscan din Caransebeș în lumina unor documente inedite (sec. XVIII)*. Studiul vine să clarifice unele polemici apărute o dată cu descoperirile arheologice realizate la finele anilor '80 și datorate unor interpretări defectuoase a materialului arheologic, respectiv a sitului, în sine, neținându-se seama de sursele arhivistice existente, dar puse în valoare cu această ocazie, în prezentul studiu.

Sever Cristian Oancea ne propune o temă pe care o putem cu ușurință considera pe cât de interesantă, pe atât de provocatoare, atât pentru mediul catolic, dar și pentru uneori mult prea puritanul mediu protestant: *Convertirea brașoveanului Johann Drauth la catolicism în anul 1715*. Autorul ne atrage atenția, de fapt, asupra unor reale apropieri ale unor sași transilvăneni față de misionarii catolici, în veacul al XVIII-lea, realitate puțin cunoscută, dar și puțin pusă în valoare în literatura de specialitate românească. Autorul și a propus „umplerea vidului istoriografic”, respectiv să „corecteze anumite exagerări istoriografice, dar și să pună în discuție un subiect deloc abordat în literatură, apropierea care a existat între misionarii catolici și o parte din sașii ardeleni, comunicarea confesională, care în cazul de față a însemnat un succes al misiunii catolice, convertirea unui patrician «erudit» la catolicism”.

Studiul lui Claudiu Călin își propune recuperarea, în cadrul istoriografie ecleziale, a biografiei prepozitului *Paul de Vuko et Branko (1725–1798), un ilustru cleric bulgar al Diecezei de Cenad*. Fascinanta epopee a bulgarilor catolici refugiați în Valahia la finele veacului al XVII-lea și ajunși în Banat, respectiv pe teritoriul Diecezei de Cenad, cunoaște și biografii deosebite ale unor elite ale acestui grup etno-lingvistic aparte. Paul de Vuko et Branko posedă „inteligența umană, [...] genuină”, care genera „adesea și un spirit ascuțit al ironiei, sau cel puțin un umor de calitate”.

Părintele Sașa Iașin, preot al Eparhiei Ortodoxe Sârbe din Timișoara, evocă la rândul său o personalitate eclezială de excepție, propunându-ne studiul său intitulat: *Episcopul de Timișoara Petar Petrovich (1786–1800)*. Ierarhul, de o erudiție cu totul aparte, spirit enciclopedic, a marcat prin caracterul său o epocă deosebit de importantă în viața spirituală, deopotrivă, a ortodocșilor sârbi și români din Banatul acelor vremuri, încă neseperați ierarhic pe criterii naționale. Unul dintre

elementele defnitorii ale personalității sale se desprinde din următoarea afirmație: „Petar Petrovici a fost unul dintre cei mai mari adepți ai enciclopedismului francez, iar biblioteca sa personală a fost a doua ca mărime printre intelectualii sârbi, după cea a renumitului Zaharia Orfelin”.

Secțiunea *Diversitate și modernitate confesională* ne dezvăluie crâmpieie din trecutul nu foarte îndepărtat, dar pentru mulți, încă foarte puțin cunoscut al istoriei cultelor protestante sau neo-protestante din România. Astfel, pastorul evaghehic-luteran de limbă slovacă, Gheorghe Dušan Vanko, deschide seria acestor recuperări istorice și ne aduce în prim plan două biografii ale unor clerici remarcabili, titlul lucrării sale fiind: *Ludovít Augustín Boor și Ivan Bujna – personalități ale slovacilor evanghelici din România în secolul XX*. Ludovít Augustín Boor a fost, în viziunea pastorului Vanko „una din cele mai importante personalități ale evangheliceilor slovaci din România”. Ivan Martin Bohuslav Bujna a făcut parte dintre acele personaje viziunare, care prin opțiunea sa politică s-a evidențiat „în eforturile legate de includerea Nădlacului în granițele României Mari”, luptând din poziția sa „pentru interesele învățământului confesional și a învățătorilor lui” în toate comunitățile evanghelice slovace.

În continuare, intrând în sfera neo-protestantă, Teodor-Ioan Colda ne propune studiul intitulat: *Baptiștii din România după Marea Unire de la 1918 între entuziasmul realizării idealului național și tragediile persecuțiilor religioase*, reflectând la istoria misionariatului de factură baptistă din țara noastră, dar și la persecuțiile la care au fost supuși acești creștini ca urmare a activității lor, respectiv la respingerea, atât de cunoscută în mediul tuturor cultelor minoritare, în ceea ce privește apartenența națională românească: „ironic, în ciuda persecuțiilor repetate, baptiștii nu s-au considerat niciodată străini în țara lor, cu atât mai puțin au dat dovadă de atitudini dușmănoase față de stat sau față de Biserica Ortodoxă”.

Marius Silveșan aprofundează tematica comunității baptiste românești, evidențiind în cadrul vastului său studiu intitulat: *Baptiștii din România între regimul de autoritate monarhică a lui Carol al II-lea și regimul de democrație populară*, eforturile supraomenești, deosebit de susținute ale acestui cult, pentru a face față politicii interne din perioada interbelică pentru a-și asigura existența și supraviețuirea. O perioadă deloc ușoară, la capătul căreia, întreaga comunitate a confesiunilor din România, urma a se confrunța cu nou-instauratul regim dictatorial, ateu, comunist.

Bogdan Emanuel Răduș ne vorbește în paginile

dedicate articolului său științific despre *Creștinii după Evanghelie*, o altă denominațiune neo-protestantă care a înregistrat la rândul ei o serie de abuzuri și persecuții atât din partea confesiunii majoritare, adesea aflată în colaborare cu autoritățile. Deși recunoscuți de către statul român încă din 1933, aderenții cultului erau supuși unor condiții destul de dure, neîndeplinirea lor fiind rapid și aspru taxată de autorități, fapt care foarte ușor se transforma în abuzuri. Același cercetător ne supune atenției și o a doua analiză, conținând date și detalii inedite, la chestiunea cultului Creștinilor după Evanghelie, studiul fiind intitulat: *Opinii asupra Istoricului Bisericii Creștine după Evanghelie din România reflectate într-o scrisoare particulară din 1946*. Exemplarul epistolar în cauză aparține familiei Victor și Blanche Dumitrescu-Perret, stabilită la Lausanne în Elveția, oraș din care au transmis o serie de detalii și date importante privind începuturile acestei mișcări religioase din Regat, Transilvania, Oltenia, Moldova, Bucovina și Basarabia.

Deși regimurile totalitare sau persecuțiile împotriva unora dintre cultele menționate mai sus au fost deja evidențiate, secțiunea *Biserica sub regimurile totalitare* începe abia o dată cu studiul părintelui Mircea Remus Birtz, cu titlul: „*Revenirea*” *greco-catolicilor din 1948 sub o altă perspectivă*, mai precis perspectiva celui supus măsurii abuzive și nu a inițiatorilor și complicilor acestui act samavolnic. Părintele Birtz prezintă, dezvoltă și comentează mai cu seamă aspectele de natură canonică, necunoscute publicului, descriind cu acuratețe etapele acestei măsuri abominabile, cel mai adesea prezentată părtinic de către beneficiarii ei din 1948. Concepția dezvoltată de Mircea Remus Birtz vis-a-vis de acea mult trâmbițată „trecere la ortodoxie” a greco-catolicilor, care se visa drept un act reparatoriu și de „refacere” a unității Bisericii naționale românești, constituie o noutate și se înscrie în seria preocupărilor autorului cu privire la restabilirea adevărului istoric, cu sinceritate, pe bazele rigorii științifice.

Monseniorul Marton József, prepozit capitular al Catedralei Romano-Catolice de Alba Iulia, ilustru cercetător și cadru universitar, dedică episcopului mărturisitor Márton Áron studiul intitulat: *Márton Áron: apărător al adevărului, ocrotitor al celor prizonieri și bun păstor al poporului său*. Analiza științifică dedicată episcopului ardelean, al cărui proces de beatificare a fost înaintat încă de către arhiepiscopul Lajos Bálint, are la bază trei virtuți eroice, atribuite lui Márton Áron și evidențiate de

către unele manuscrise și documente inedite, păstrate în Muzeul „Márton Áron”, de către autor.

Marius Oanță, coordonatorul volumului, ne propune la rândul său o reflecție de drept canonic, dintr-un unghi cu totul neînscris în „canoanele” nescrise, dar conturate deja de către o serie de autori care s-au ocupat de viața romano-catolicilor din spațiul vechiului Regat. Articolul său intitulat: *Situația canonică din Arhidieceza Romano-Catolică de București (1948–1964)* ne oferă o serie de lumini și umbre aruncate în documentele emise de fosta Securitate asupra acestei structuri ecleziale din capitala țării, atât de asiduu persecutate în vechiul regim. Autorul, evidențiind mai ales documente emantate de către aparatul represiv, le interpretează într-un mod diferit, aducând o schimbare de paradigmă inclusiv în viziunea asupra oficiilor deținute în acei ani de preoții arhidiecezei.

Aflată în vecinătatea geografică a spațiului românesc și adesea înrudită cu acesta, Bulgaria a cunoscut la rândul ei o viață eclezială catolică, atât de rit oriental, cât și latin, organizată, înfloritoare, dar la un moment dat și ea aspru persecutată de regimul comunist ateu. Giuseppe Munarini, prin comunicarea sa: *Figuri reprezentative de martiri ai Bisericii Catolice din Bulgaria* ne descrie o serie de fapte care au drept scop recuperarea unor evenimente tragice, sintetizarea lor și prezentarea realelor intenții ale acestei ideologii străine de Dumnezeu și de orice simțământ uman. Munarini afirmă, la un moment dat: „[...]comuniștii, și servitorii lor nu doar au negat adevărul, ci au organizat procese-farsă, cum s-a întâmplat în România, în Ucraina și pretutindeni unde au ajuns la putere cu minciunile lor”. Un lucru, care nu și-a pierdut nicidecum actualitatea!

Arhivistul Narcis-Cristian Ispas ne sprează, sub oarecum inofensivul titlu *Retragerea la mănăstire a episcopilor Cisar și Scheffler* o imagine și ea destul de necunoscută a epocii comuniste, redată de fapt, de o serie de documente păstrate la Arhivele Naționale ale României, în fondul Ministerului Cultelor. În fapt este vorba despre corespondența episcopilor romano-catolici János Scheffler și Alexandru-Theodor Cisar cu autoritățile de stat, ierarhii fiind împiedicați în acel moment din exercitarea atribuțiilor lor episcopale, fiind propuși a fi plasați cu domiciliu obligatoriu, la Baia de Criș (jud. Hunedoara, la limită cu jud. Arad), respectiv la Orăștie (jud. Hunedoara). Sfârșitul lor a fost unul tragic: János Scheffler a decedat la 6 decembrie 1952, în închisoarea Jilava în urma unor arsuri de piele, fiind practic opărit la duș. Arhiepiscopul Alexandru-Theodor Cisar a decedat la 7 ianuarie

1954 la București, fiind otrăvit în arhiepiscopie, după ce a fost obligat să apară în public la cel de al IV-lea Festival Internațional al Tineretului și Studenților, desfășurat în capitală, între 2–16 august 1953.

Perioada recentă, respectiv o tematică de natură teologică a vremurilor contemporane, este analizată în cuprinsul articolului patrologului Lucian Dîncă, care vorbește despre *Euthanasia în Encyclica „Evangelium Vitae” a Papei Ioan Paul al-II-lea*, o temă actuală, un concept care devine în unele situații o realitate sensibilă, actuală și deosebit de încărcată de tragism uman și moral. Sf. Ioan Paul al II-lea „reamintește creștinătății catolice principiul fondator al existenței fiecărei persoane umane: credința de nezdruncinat într-un Dumnezeu al vieții. [...] De aceea nimeni și pentru nici un motiv, chiar și cel mai laudabil, nu poate și nu are dreptul să curme viața unei persoane”.

Volumul este completat într-un mod inedit și, am putea spune, fericit de un număr de nouă materiale informative, respectiv recenzii și reflexii privind viața religioasă din țara noastră, precum: *Sesiune științifică: Timișoara 1716–2016. O istorie europeană* (Claudiu Călin), *Expoziție vernisată în Palatul Episcopal Romano-Catolic din Timișoara* (Claudiu Călin), *Vernisajul expoziției: „Timișoara 1716. Începuturile unui oraș european”* (Claudiu Călin), *Manifestări solemne pe insula „San Lazzaro degli Armeni”, cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la intrarea în posesie a insulei*

de către servul lui Dumnezeu, abatele Mechitar și a ucenicilor lui (Giuseppe Munarini), *Lansare de carte la Centrul de Studii bizantine „Sfinții Petru și Andrei” din București: „Cioplea, reședință a episcopilor pasioniști (1806–1847)”* (Bernadeta Maria Lisacoschi), *Raymund Netzhammer în România, pe urmele spiritului locului, coordonatori Violeta Barbu și Nikolaus Netzhammer*, [278 p. ISBN 978–973–27–24–60–6] (Marius Oanță), *Scurt istoric al Adunărilor de Creștini după Evanghelie din România (1899–1989), rezumat și redat de Victor și Blanche Dumitrescu – Perret*, [Ediție critică cu studiu introductiv și note de Bogdan Emanuel Răduț, Editura Sitech, Craiova, 2017, 54p. ISBN 978–606–11–6089–1] (Marius Silveșan), *Cioplea, reședință a episcopilor pasioniști (1806–1847)*, *Marius Oanță*, [Editura Sitech, Craiova, 2017, 173p. ISBN 978–606–11–6090–7] (Bernadeta Maria Lisacoschi) și *România: Pași îndărăt în dialogul ecumenic* (Pr. Cristian F. Sabău).

Numărând 320 de pagini, trei secțiuni, întreaga paletă de comunicări științifice enumerate și beneficiind de colaborarea dintre Marius Oanță (coordonator), Alexis Dimcev (Coperta/DTP), Maria Buturugă (lectură/corectură) și Claudiu Călin (consultant științific), volumul își stabilește drept țel de viitor transformarea sa într-o serie care să promoveze istoria ecleziastică din țara noastră într-un context științific, ecumenic și interdisciplinar.

Claudiu Călin